

Unescos konvention om skydd för det immateriella kulturarvet

Bakgrund, Sveriges arbete med konventionen,
synpunkter och tankar

Unescos konvention om skydd för det immateriella kulturarvet

Unesco

Unesco är Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap, kultur/kommunikation (medier).

Unescos mål är att bidra till fred och säkerhet genom internationellt samarbete inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation.

Unesco grundades år 1945, har 190 medlemsländer och högkvarter i Paris. Sverige blev medlem år 1951.

Mer information om Unesco: www.unesco.org

Svenska Unescorådet

Svenska Unescorådet ger råd till den svenska regeringen när det gäller Unesco, främjar Unescos verksamhet samt informerar i Sverige om Unesco. Mer information om Svenska Unescorådet: www.unesco-sweden.org

Svenska Unescorådet, Utbildnings- och kulturdepartementet
103 33 Stockholm, tfn: 08-405 10 00, fax: 08-411 04 70
e-postadress: swe-nat-com.unesco@educult.ministry.se

Svenska Unescorådets skriftserie kan beställas kostnadsfritt – även i klassuppsättningar – på adresserna ovan eller på hemsidan.

Innehåll

Förord	5
<i>Inledning</i>	5
Sveriges arbete med konventionen	7
<i>Förhandlingsarbetet</i>	8
<i>Slutsatser</i>	9
Att säkerställa det immateriella kulturarvet – en processkiss	11
1. <i>Identifiering och avgränsning av relevant immateriellt kulturarv</i>	11
2. <i>Dokumentation och registrering av respektive typ av immateriellt kulturarv och dess traderingsmetoder och miljöer samt förändringsmönster/dynamik</i>	12
3. <i>Stödja befintliga och vid behov skapa nya miljöer för upprätthållande/vidareförande/tradering av olika typer av immateriellt kulturarv</i>	13
4. <i>Skapa en förvaltningsstruktur för arbetet med säkerställande av det immateriella kulturarvet</i>	13
Polska – Nordens tango	15
Det immateriella kulturarvet – levande, föränderligt, skyddsvärt	21
Halva tinget är dess mening – reflektioner kring en kökskniv	27
<i>Museernas samlingar och svenskarnas</i>	28
<i>Halva tinget är dess mening</i>	29
<i>De farliga museerna</i>	31
<i>Epilog – om döda människor och levande föremål</i>	32
Immateriellt kulturarv som källa och avtryck för kulturell mångfald	35
<i>Nya paradigmer och metoder</i>	36
<i>Exempel från en (ny) kulturarvsinstitution</i>	38
<i>Riktlinjer och verktyg</i>	39
Att fånga det flyktiga – arkiven och det immateriella kulturarvet	41
Fotnoter	44
Konventionstexten på engelska – Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage	45

Förord

Detta nummer i Svenska Unescorådets skriftserie handlar om Unescos konvention om skydd för det immateriella kulturarvet, *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Texten återges i sin helhet på engelska i väntan på en auktoriserad version på svenska. Ett skäl till att vi ger ut en skrift om konventionen redan innan en sådan finns, är att vi vill berätta hur arbetet varit och är. Vi vill visa på såväl de förväntningar som finns, som de svårigheter som funnits och finns i ett sådant arbete, från förslagsutkast till en eventuell ratificering.

För att en konvention ska börja gälla krävs att 30 av Unescos medlemsländer undertecknar den. I skrivande stund har 5 länder gjort det. Konventionen är det starkaste normativa instrument som internationella samfund kan skapa.

Inledning

De allra flesta kan förstå värdet av att bevara, skydda och underhålla kinesiska muren, Galapagosöarna och Drottningholm. På samma sätt är i princip alla överens om att världens natur- och kulturarv representerar mångfald och rikedom. Natur- och kulturarv kan man ta på och definiera. Samtidigt som dessa arv tillhör vår gemensamma rikedom och vårt gemensamma ansvar är de nationella traditions- och identitetsbärare. Inte sällan läser vi även in andra värden än de rent materiella i dem. Det är värden som vi vet finns där, även om vi inte kan ta på dem. Dessutom finns kulturarv utan direkt koppling till något materiellt, det som vi kallar det immateriella kulturarvet. Det är just genom sin svårbestämbarhet mer sårbart och därför i behov av skydd.

Hur ska ett sådant skydd se ut? Kan man verkligen konstruera en internationell överenskommelse, en konvention om skydd för det immateriella kulturarvet, så att den blir begriplig och får önskad effekt?

Frågan har diskuterats i Unesco i många sammanhang och under lång tid. Det har varit ett till krav växande önskemål från främst utvecklingsländerna, som ofta saknar byggda, traditionella kulturarv och monument. Några asiatiska länder, med Japan i spetsen, som har en annan syn på immateriella värden än länderna i nord och väst, har också varit pådrivande. Så småningom har även vi i de mer materiellt inriktade länderna i nord och väst insett värdet av en konvention, inte minst ur ett rättviseperspektiv. Vid Unescos generalkonferens 2001¹ gav medlemsländerna klartecken att Unesco skulle arbeta fram en konventionstext för medlemsländerna att ta ställning till vid nästkommande generalkonferens. Efter en rad expertmöten och mellanstatliga konsultationer antog så generalkonferensen 2003 den konventionstext som presenteras på engelska i detta nummer av skriftserien.

Eva Hermanson

Svenska Unescorådets kansli

Sveriges arbete med konventionen

I 1999 års proposition *Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål* om de övergripande målen för arbetet med kulturmiljön lämnade regeringen bl.a. följande definition:

Kulturarvet kan sägas utgöras av de traditioner och värden som vi medvetet eller omedvetet övertar från tidigare generationer. Det är både materiellt och immateriellt. Dess innehåll är öppet och dynamiskt och påverkas ständigt av tidsmässigt och socialt skiftande värderingar. Det inbegriper sådant som enskilda kulturminnen, kulturmiljöer, konstnärliga verk, myter och bruk – faktorer som vittnar om människans villkor i olika tider och civilisationer.

Att kulturarvet allmänt så länge ansetts i första hand avse det materiella beror säkerligen bl.a. på det genomslag som 1972 års Unescokonvention om skydd för världens kultur- och naturarv fått. Kriteriet är att det som skyddas ska vara av »outstanding universal value«. Många förknippar också Unesco med »världsarvslistan«. En av tradition föremålsinriktad syn på kulturarvet har utvecklats till en större helhetssyn och under de senaste årtiondena har intresset också riktats alltmer mot det immateriella kulturarvet. Frågor har rests om ursprungsbefolkningarnas rättigheter till sin musik, dans och andra traditioner. Den tidigaste formen av skydd för det immateriella kulturarvet skapades genom olika upphovsrättsliga instrument. På 1960-talet stod det klart att det var nödvändigt att internationellt verka för ett skydd för olika uttryck av »folklore«, främst i utvecklingsländerna. Arbetet vid en diplomatkonferens i Stockholm 1967 ledde till att det i »Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk« inarbetades riktlinjer för skydd av folklore. Bernkonventionen administreras av Världsgorganisationen för den intellektuella äganderätten (WIPO)

som är Förenta nationernas fackorgan för immaterialrätt. Under 70- och 80-talen intensifierade såväl Unesco som WIPO sitt arbete med frågor om skydd för folklöre och andra uttryck för det immateriella kulturarvet. Det resulterade bl.a. i antagandet av Unescos rekommendation om bevarande av traditionsenlig kultur och folklöre 1989. Därmed kom också frågan om skyddet för det immateriella kulturarvet mer permanent på den internationella agendan. Erfarenheterna av rekommendationen diskuterades 10 år senare vid ett Unescomöte i Washington. Slutsatsen vid det mötet var att tiden var mogen att arbeta fram ett mer bindande instrument för skyddet av det immateriella kulturarvet. Vid generalkonferensen hösten 2001 fick Unescos generaldirektör i uppdrag att utforma ett preliminärt utkast till konvention. Två år senare antogs konventionen om skydd för det immateriella kulturarvet, *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural heritage*² 2003. Arbetet kännetecknas således av en lång startsträcka under flera decennier samt ett kort och intensivt förhandlingsarbete under stor tidspress.

Förhandlingsarbetet

Det första konventionsutkastet som presenterades hösten 2002 var mer eller mindre en direkt kopia av världsarvskonventionen. Redan vid det första expertmötet samma år kunde två huvudlinjer uppmärksammas – för eller emot en kopiering av den tidigare konventionen. De afrikanska staterna följt av främst Japan och Korea ansåg kopiering vara en fråga om rättvisa och en självklarhet. Som en av de afrikanska delegaterna uttryckte det: »Jag satt och visade min flicka en bok om Unescos arbete. När vi kom till en världskarta där man hade satt flaggor på platserna på kulturarvslistan frågade hon varför det inte fanns några flaggor i Afrika. Min dotter undrade om inte Afrikas kulturarv räknades alls!« Hållningen från västvärlden var i början kritiskt avvaktande medan många länder i Sydamerika och Västindien pläderade för en total omarbetning för att nå en text som verkligen tjänade syftet att bevara och skydda det immateriella kulturarvet. Olika viljor som från början föreföll att gå åt helt olika håll lyckades emellertid enas och året efter, i juni 2003, kunde expertmötet konstatera att det fanns en text som samtliga länders experter kunde godta.

Sverige välkomnade att frågan om det immateriella kulturarvet hade satts i fokus men underströk också vikten av att alla åtgärder som genomfördes för att bevara kulturarvet och dess utövande måste ske i överensstämmelse med mänskliga rättigheter. Vidare påpekades att konventionsarbetet inte borde hastas på utan att eventuella otydligheter skulle utredas och lösas på ett tillfredsställande sätt. Definitionen av vad som är att anse som immateriellt kulturarv kunde förväntas bli en svår fråga för expertmötet att lösa. Den borde hållas så generell som möjligt eftersom levande traditioner är föremål för förändring. Sverige såg en fara i att definitionen skulle komma att bli ett instrument som hejdar eller hämmar vad som skulle kunna beskrivas som en naturlig utveckling. Sverige var kritisk till att upprätta en lista liknande världsarvslistan. Det ter sig olämpligt att rangordna kulturella uttryck i förhållande till varandra och en sådan lista skulle kunna leda till ett olyckligt konkurrensförhållande, t.ex. mellan geografiskt närstående kulturers immateriella kulturarv. Sverige fann emellertid förslaget tilltalande att en lista utarbetades som uppstår framgångsrika strategier (s.k. *best practises*) för bevarande och skydd av olika uttryck för det immateriella kulturarvet.

Slutligen pekade Sverige också på den upphovsrättsliga dimensionen av det immateriella kulturarvet och framförde att dessa frågor i första hand skulle hanteras av WIPO.

Den antagna konventionstexten är en kompromiss mellan de tre olika huvudspåren. Konventionen har blivit mer inriktad på bevarande- och skyddsaspekter som exempelvis *best practises*, mänskliga rättigheter har lyfts fram och förhållandet till WIPO:s arbete har klargjorts. För att säkra ett synliggörande av det immateriella kulturarvet finns det en liknande lista som den i 1972 års konvention och meningen är att denna lista ska slås ihop med ett annat Unescoprogram, *The Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Cultural Heritage of Humanity*.

Slutsatser

Konventionen kommer med all säkerhet få stor betydelse för länder där det immateriella kulturarvet är hotat. En av generalkonferensen antagen Unescokonvention ger i sig en naturlig möjlighet att lyfta upp ämnet på

»prioriteringslistan« i länder där kulturarvet är hotat. Konventionen tjänar här som en ram för annat internationellt arbete till skydd för vårt kulturarv. I WIPO utarbetas f.n. bindande instrument om upphovsrättsligt skydd för folklöre, traditionell kunskap och genetiska resurser. Länken till naturen garanteras genom konventionen om biologisk mångfald, och inom Unesco pågår ett flertal projekt med inriktning på skyddet av kulturarv inte minst arbetet med en framtida konvention om kulturell mångfald.

För att återknyta till de inledande raderna kan man betrakta det som står i konventionstexten som en uppmaning till att ta tillvara det kulturarv som inte bara är materiellt. Detta dolda kulturarv är svårare att identifiera, definiera och att tala om. Därför behövs det ett användbart verktyg för att främja en diskussion om denna fråga. Konventionen ger förslag på hur man kan arbeta internationellt med det immateriella kulturarvet. Den övergripande nyttan är att i och med att frågan lyfts fram kommer resultatet att bli en breddning av kulturarvsbegreppet så att det kan förstås i ett vidare perspektiv. Det är viktigt att inom relevanta myndigheter se över och omformulera sitt uppdrag. På så sätt utvecklas och berikas synen på vår gemensamma historia.

Peder Bjursten

Utbildnings- och kulturdepartementet

Att säkerställa det immateriella kulturarvet

– en processkiss

»Säkerställa« är ett bra byråkratiskt begrepp som används bl.a. i bestämmelser om »egenkontroll« som arbetsmiljö, brand etc.. Det svarar väl mot franska »sauvegarde« och engelska »safeguarding«. Begreppet »immateriell« är ganska okänt, men kan förmodligen snabbt bli välbekant. Begreppet har en klar juridisk mening i svensk lagstiftning, något som underlättar dess hanterbarhet. Om Sverige ska ratificera Unescos konvention om säkerställande av skydd av det immateriella kulturarvet måste en utredande/kartläggande process sättas igång med i stort sett följande komponenter

1. Identifiering och avgränsning av relevant immateriellt kulturarv

Identifiering måste i huvudsak bygga på konventionens definition av det immateriella kulturarvet i artikel 2. Kulturarvet skall bl.a. ha »överförts mellan generationerna«, vilket i andra sammanhang betyder förmedling i minst två-tre generationer. Identifieringen skall också ske i nära samverkan med berörda »communities«. Det innebär att traditionsbärargrupper eller delgruppers samt experters uppfattning om vad som idag är levande immateriellt kulturarv skall väga tungt vid identifieringen.

En svensk version av konventionens definitioner (artikel 2.2.) bör utarbetas och ett centralt register upprättas. Detta register bör för att bli hanterligt inriktas mot traditionella kulturella miljöer/sammanhang (»cultural spaces«) typ midsommarfirande, julgransplundring, firmafest etc. mer än mot enskilda »verk« (»item«), vilka ofta redan är dokumenterade i existerande register typ Folkmusikkommissionens arkiv »Svenska Låtar« eller register över nubbevisor på Svenskt Visarkiv, Folkminnessamlingen på Nordiska museet etc. Det är miljöerna som är viktigast för att säkerställa immateriellt kulturarv. De konkreta expressiva uttrycken omskapas ständigt, precis som konventionstexten säger.

Vad som är relevant måste i slutändan bli en prioriteringsfråga. Företeelser som är unika för respektive stat måste prioriteras i den statens arbete med att säkerställa kulturarvet. Detta rimmar också med strävan efter en bevarad »kulturell mångfald«. När det gäller arv som är regionala, t.ex. europeiska eller skandinaviska, eller globala, måste mellanstatlig samverkan äga rum. Ofta finns lokala varianter, som kan vara mer eller mindre unika t.ex. den gustavianska operan eller dansbandsmusiken i Sverige.

En tidsaspekt skall ju enligt konventionens definition också föras in vid prioritering, d.v.s. svensk hiphop (Markoolio, Petter etc.) har inte överförts mellan generationer och är alltså för ny för att kallas »kulturarv«. Där- emot kan t.ex. den assyriska världsliga musiken som uppstod i Sverige på 1930-talet och som nu finns i huvudsak i Sverige, med avläggare i Australien och USA vara ett unikt svenskt immateriellt kulturarv och skall därmed säkerställas av svenska staten.

Enligt konventionen skall kulturarv som hotas i första hand säkerställas. Detta tillsammans med tidsaspekten innebär att resultatet av identifieringen av det immateriella kulturarvet måste uppdateras fortlöpande.

2. Dokumentation och registrering av respektive typ av immateriellt kulturarv och dess traderingsmetoder och miljöer samt förändrings mönster/dynamik

Här finns redan en infrastruktur av kulturarvsinstitutioner med olika typer av existerande dokumentation, men den måste ses över och kompletteras. Det finns bl.a. behov av komplettering av existerande dokumentation när det gäller sådant immateriellt kulturarv som haft låg status och inte finns i nuvarande institutioners uppdrag/verksamhet (gammaldans, svensk schlager etc.) samt »de nya svenskarnas« kulturarv i svenskt sammanhang. Det finns också behov av att överföra befintliga fysiska register till en databas.

3. Stödja befintliga och vid behov skapa nya miljöer för upprätthållande/ vidareförande/tradering av olika typer av immateriellt kulturarv

Traditionella eller andra befintliga metoder och miljöer bör i första hand förstärkas/stödjas om det behövs för säkerställandet av ett visst kultur-

arv t.ex. dansbanor/danshus, spelmansstämmor, zornmärkesuppspelningarna, men i många fall har de samhälleliga förutsättningar ändrats på ett sådant sätt att modern institutionalisering av de pedagogiska processerna är nödvändig t.ex. i form av folkmusikinstitutionen vid Musikhögskolan eller kurserna på Eric Sahström-institutet.

4. Skapa en förvaltningsstruktur för arbetet med säkerställande av det immateriella kulturarvet

En förvaltningsstruktur behövs redan från början, men kan då vara av interimskaraktär. Först efter några års praktiskt arbete kommer kraven på en bra förvaltning att ha vuxit fram. Den nuvarande Arkiv-Bibliotek-Musei-sektorn inom området immateriellt kulturarv är ganska snårigt organiserad och flera utredningar de senaste 30 åren har inte lyckats få till någon bra organisation. Unesco:s konvention utgör en ny utgångspunkt för organisationen av förvaltningen och kan kanske lösa denna knut.

Även om mycket av det immateriella kulturarvet kan existera utan stöd av det materiella är en del av det immateriella kulturarvet beroende av det materiella och även av naturarvet: musik kräver musikinstrument, gustaviansk opera kräver en lokal typ Drottningholmsteatern, immateriell fäbodkultur kräver fäbod för att bli funktionell, den traditionella kunskapen om hur man gör surströmming bör integreras i förvaltningen av Höga Kusten som världsarv etc. Dessa frågor berörs i »Yamato Declaration on Integrated Approaches for Safeguarding Tangible and Intangible Cultural Heritage« från Unescos expertmöte i Nara, Japan i oktober 2004, där jag deltog. Erfarenhetsmässigt uppstår alltid konflikter mellan olika antikvariska intressen; spelandet av opera på Drottningholmsteatern sliter på lokalerna, två säkerställanden ställs mot varandra. Förvaltningen måste utformas så att dessa konflikter minimeras.

Krister Malm

International Council for Traditional Music (ICTM)

Polska – Nordens tango

Det finns unika kulturtraditioner i Sverige. Men, hur många känner till dem? Varför är vi så få som känner stolthet över dem? Hur kommer det sig att vi inte gör mer för att visa dem runt om i världen?

Många tycker om tango. Skulle det finnas lika många artiklar och böcker, radio- och TV-program om tango om det handlat om ett kulturarv med rötter i Sverige? Hur många artiklar, böcker, radio- och TV-program produceras om polska? Polska är en unik nordisk musik- och danstradition med många variationer. Vi skulle exempelvis kunna kalla oss världsmästare på parvis rotation. Men hur mycket vet allmänheten i Sverige om dessa traditioner?

Peter Oskarsons succéuppsättning *Den stora vreden* baserad på Olof Högbergs epos om Norrland föregicks av långa studier. Han var inspirerad av Peter Brooks folkliga teaterkonst som bjöd in folkmusiker och folkdansare till samarbete på sin teater. Ett antal mindre föreställningar gjordes byggda på folkligt berättande. Peter Oskarsson reste också till Kina med sina skådespelare och studerade folklig teaterkonst.

När de stora tidningarna skrev om föreställningen 1988 beskrevs resorna till Kina. Men musiken och rörelserna, föreställningens puls som hämtades från nordiska folkmusik- och danstraditioner gick i stort sett obemärkta förbi. Senare uttalade sig Peter Oskarson om det märkliga i att han under sin långa kultur- och teaterutbildning aldrig kom i kontakt med de musik- och danstraditioner som vi är ensamma om att förvalta i Norden.

Den stora vreden var en av milstolparna i en utvecklingsprocess som började på 1970-talet. Musikgrupper som Skäggmanslaget och Folk och rackare blev mycket populära. Spelmansstämmor utvecklades till jättelika folkfester, hundratusentals deltog i studiecirkel i folklig dans och det byggdes tusentals nyckelharpor. Nya musikgrupper som Filarfolket och Groupa tog vid under 1980-talet. Falun Folkmusik Festival blev mötesplat-

sen där utövare av musik och dans med rötter i Sverige lärde känna traditionskulturer från hela världen. Vi upptäckte samband mellan avlägsna kulturer och nordiska folkliga kulturformer. Vår folkmusik blev en del av världsmusiken. 1990-talets fixstjärnor Hedningarna debuterade som ensemble till Stora Vreden 1988. De är idag kanske mer kända utomlands än hemma i Sverige.

1990 skrev vår dåvarande kulturminister Bengt Göransson i förordet till *Polska – En bok till folkmusik- och dansåret 1990*:

»Idag har folkmusik- och folkdansutövarna övertagit rollen som *förförare*. Likt skickliga Don Juaner i sin art låtsas de opåverkade av vad omvärlden tycker, de låter sin lidelse och sin lustfyllda njutning framträda, ibland nästan förstrött, och de får oss att känna avund och lockelse i lika delar. Det är inte konstigt att de stora folkmusik- och folkdansfesterna samlar så mycket folk, när deras aktiva utövare framträder så. Men den stora publiken har de inte vunnit bara genom vad som skulle kunna ses som förförelseknep, utan främst genom att visa sig kunna utveckla och förnya sin konstart och verksamhet.«

Men hur långt nådde förförelsekonsterna? Är det inte så att dagens kulturskribenter vet mer om amerikansk soul och argentinsk tango än om nordisk polska? Bengt Göransson beskrev 1990 en orsakerna till ointresset:

»Från min ungdom minns jag de folkmusik- och folkdansintresserade som *förmanare*. De påminde oss andra om folkmusikens och folkdansens nationella och kulturella värde, och det låg inte så litet av förebråelse i deras röster när de förklarade att musiken och dansen beredde dem glädje. De fick en del av oss att skämmas för att vi inte hade den rätta glädjen.«

Men räcker hans förklaring? Har framgångar för utövarna ändrat hur de folkliga immateriella kulturarven värderas i samhället? Folkmusik- och dansåret 1990 arrangerades med syftet att kulturinstitutionerna skulle öppna sig och ta ett seriöst ansvar för dessa folkliga kulturutryck. Den förhoppningen hade såväl kulturminister Bengt Göransson som vi som

stod bakom året. Men, det är mycket få musik- och dansinstitutioner som på ett seriöst sätt släppt in folk- och världskulturen i sina verksamheter.

Vägen till en jämlik ställning för de folkliga kulturarven är fortfarande lång. Så här berättar Ale Möller om sina erfarenheter:³

»Jag flyttade till Dalarna för jag visste inget om folkmusik och jag ville lära mig. När jag kom dit och mötte spelmännen blev jag förbannad: Varför hade ingen talat om att här finns otroligt skapande konstnärer! De försöker inte bara vara gamla och leva i dåtid. Nej, de sitter där med sina instrument och spelar mycket avancerad musik. Jag har fått lägga ner många år för att lära mig den.

Bonden i granngården brukade komma in och dricka kaffe. Jag lyssnar på P1 och har alltid radion på. Han lyssnade på en annan kanal. När han kom blev jag medveten om vad han hörde på mitt P1. Hade jag otur sändes Kulturnytt. Så var det ofta, för han kom vid ganska regelbundna tider. Och jag blev så förbaskat generad! Jag ville veta vad som hände på kulturområdet ute i världen. Men när han kom in så hörde jag med hans öron. Jag insåg att det pratas om en minimal liten del av det som är kultur! ...

De är mycket kulturella människor. Men inget av vad de sysslar med kallas konst.«

Folkmusik, världsmusik och danser som hör samman med dessa musikformer har det gemensamt att de vilar på långa och djupa traditioner. Traditionerna har många uttrycksformer i Norden: polskor, halling, jojk, syri-
aners och andra invandrargrupperns dans och musik osv. Unika estetiska och sociala kulturformer har utvecklats här. Vilket värde har dessa kulturarv? Varför vårdas de inte med lika stor ömhet som byggnader och andra materiella arv?

Svensk kulturpolitik utgår från att olika delar av kulturlivet behandlas lika. En rad institutioner värnar det skrivna ordet och de kulturformer som skapats för framförande i slott och salonger. De folkliga kulturarven, sång, musik, dans och berättande har en svag, nästan obefintlig, infrastruktur i Sverige. Uppnås rättvisa genom att folkliga kulturarv inlemmas i strukturer som byggts för andra ändamål? Vilka risker löper vi om de folkliga kulturarven isoleras i egna institutioner? Det är viktiga frågor. Men innan

vi ens ställer dem måste vi få gehör för det faktum att infrastrukturerna överhuvudtaget behövs. De behövs för dokumentation, forskning och tillgängliggörande av kunskap. Kunskaper behöver bearbetas till pedagogiska medel för undervisning i skolorna om vår och andras kulturhistoria. Lika viktigt är det att kulturformerna lever och utvecklas som konst och som verktyg för självuttryck och umgänge mellan människor.

Hur står det då till med infrastrukturerna? Nyligen avskaffades musikantikvarietjänsten i Värmland. Nu finns det enbart två musikantikvarier på läns museerna. Arkivet för folklig dans som varit en del av Dansmuseet, med en specialisttjänst, ligger i malpåse sedan tjänsten drogs in för några år sedan. Svenskt visarkiv efterlyser nya resurser för att kunna dokumentera den mångfald av musik- och sångkulturer som lever i Sverige idag.

På motsvarande sätt saknas det en infrastruktur för professionell utövning av traditionsbaserad musik, dans och berättande. En infrastruktur för utbildning är långsamt under uppbyggnad, men kulturlivet saknar resurser för att ta emot de som utexamineras från musikhögskolor och Danshögskolan. Stödet till fria musikgrupper är ett av få undantag. Ca 27 % av nästan 11 miljoner kr går till utövare av folk- och världsmusik. Här finns företrädare med i referensgruppen som fördelar stödet. Å andra sidan har vi mer än tusen fast anställda offentligt avlönade musiker i vårt land. Men ingen av dessa tjänster har inriktning på folk- eller världsmusik. På dansområdet är det än värre. Nyligen fördelade Statens kulturråd lite mer än 15 miljoner kr till dansgrupper, koreografer och till dansscener. Endast 6 promille eller 100.000 kr gick till dans med folkdansbakgrund. Ingen i Kulturrådets referensgrupp företräder kunskaper om folk- och världsdansområdet. Det finns alltså många kulturpolitiska hål att täppa till.

Sverige gick i bräschen när Unescokonventionen om skydd för världens kultur- och naturarv antogs 1972. Vi som är engagerade i de folkliga kulturarven hoppas att Sverige åter ska gå i första ledet och snart ratificera den nya konventionen för skydd av immateriella kulturarv. Genom att vara med från början kan Sverige få inflytande över hur konventionen fylls med innehåll.

Immateriella kulturformer får inte göras till museiföremål. Sverige bör därför aktivt medverka till att konventionen utvecklas i partnerskap mel-

lan konstnärer, deltagare och experter. De konstnärer som är bärare av och utvecklar traditioner bör ges inflytande över hur bevarande organiseras. På motsvarande sätt bör deltagare i sociala sammanhang, där kulturerna lever eller återskapas, delta i detta arbete. Detta kan låta som självklarheter, men är det långt ifrån., vilket historien visat. Utövarna av folkliga kulturer har gång efter gång underordnats andras kulturella värderingar. Dokumentation används som material och inspiration i andras nyskapande. Detta är gott och väl. Men det nya som inleddes under 1970-talet i Sverige och också på många andra håll i världen var att utövarna själva tog tag i dirigentpinnen och blev aktörer i en utveckling på sina egna villkor, med utgångspunkt i sina konstnärliga värderingar. Det är på denna tråd Unescos konvention bör spinna vidare och där Sverige bör lägga sin röst.

Konventionen talar om »safeguarding«. »Trygga« kan vara en lämplig översättning till svenska. Tryggandet av immateriella kulturarv betonar inte först och främst bevarande eller skydd. Trygga associerar för mig till tanken att låta leva. Via partnerskap mellan berörda kan vi skapa de infrastrukturer som kan lägga grunderna. En utveckling i konstnärlig och social frihet underlättas av dokumentation och utbildning. Dokumentationen gör det möjligt att vid behov återvända till källorna och starta nya utvecklingsspår.

Det är inte genom förmaningar som vi bäst slår vakt om levande kulturformer utan genom insatser som stödjer och utvecklar. Immateriella kulturformer får inte stängas in i arkiv och omvandlas till museiföremål. De folkliga kulturformerna behöver infrastrukturer, både egna institutioner och ett samspel med de som redan existerar. Genom ett reellt partnerskap mellan utövare, deltagare och experter kan vi trygga våra kulturarv och låt dem leva!

Lars Farago

Förbundssekreterare Riksföreningen för Folkmusik och Dans, RFoD

Ordförande för organisationskommittén för Folkmusik- och dansåret 1990

Det immateriella kulturarvet

– levande, föränderligt, skyddsvärt

»Kulturlandskapets språkliga dimension« är titeln på en bok som gavs ut på Riksantikvarieämbetets förlag för ett tiotal år sedan. Den handlade om ortnamn. Den kunde också ha handlat om dialekter, om fiskets och jordbrukets terminologi, om folktro och skrock, om kunskaper kring hantverk, om visor, skrönor, talesätt eller berättelser. Allt detta är nämligen exempel på det immateriella kulturarv som mer eller mindre levande finns omkring oss, som fångar och färgar vår vardag, som ständigt stöps om och utvecklas och som i ny, föränderlig skepnad förs vidare från generation till generation.

Det immateriella kulturarvet går hand i hand med det materiella. I kulturlandskapet möter vi terrängens alla former och färger i de fysiska platsernas jord, vatten och mineraler. Vi nyttjar det för odling, djurhållning, bebyggelse och produktion av olika slag, och vi sätter spår i form av odlingslandskap, urbana miljöer, övergivna boplatser, bebyggelselämningar, föremål, minnesmärken och mycket annat. En del av dessa spår är gamla, andra är dagsfärska, en del är högfrekventa, andra unika. Spåren i landskapet lämnar vi vidare att förvalta till dem som kommer efter oss. Den fysiska, materiella dimensionen i kulturlandskapet är således rik, varierad och mycket påtaglig.

Men allt det materiella omkring oss kan beskrivas, döpas, förklaras och kommenteras. Människor kan förhålla sig till det, undra över det, berätta om det och använda det, genom sitt språk, sina uttryck, metoder, riter – och så har det »alltid« varit. Till de fysiska företeelserna hör nämligen en annan dimension, en icke-fysisk, immateriell. Det arv vi lämnar efter oss har därför i någon mening två sidor – en materiell och en immateriell – starkt förknippade med varandra: namnet och platsen hör ihop, liksom redskapet, dess benämning och kunskapen om hur man brukar redskapet,

eller gravhögen, föreställningarna om den begravnes hädanfärd och de efterlevandes relation till platsen och till den döde.

Det materiella kulturarvet följs åt av ett immateriellt kulturarv, inte lika påtagligt måhända, kanske inte lika lätt att definiera och kategorisera, föränderligt, men inte desto mindre högst närvarande och värdefullt. De immateriella och materiella kulturarven förutsätter varandra och förstärker varandra. Utan det immateriella kulturarvet blir de fysiska lämningarna ofta svårbegripliga, abstrakta, och ibland saknar de liv och mening för dagens människor. Utan det materiella kulturarvet kan till exempel ortnamnen, berättelserna, sägnerna och kunskaperna ha svårt att få fäste i medvetandet; de blir också svåra att förstå och relatera till för oss idag. Att studera också detta immateriella kulturarv, och värna om det, är en angelägen uppgift för Riksantikvarieämbetet och har så varit länge. Att det nu ställs alltmer i fokus för intresset och lyfts fram och synliggörs på ett tydligare sätt är positivt och välkommet.

Att utveckla metoder för att skydda och vidareföra det immateriella kulturarvet är en mycket angelägen uppgift men samtidigt komplex och svårhanterlig. De immateriella yttringarna i sig är varierande, stundom väsensskilda, och kräver olika metoder och anpassade arbetsätt. Ansvaret att samla in, nedteckna, bevara och hålla levande sådant kulturarv är nu anförtrott ett stort antal aktörer, till exempel museer, arkiv, institutioner och enskilda organisationer. Vi har i Sverige inrättat statliga myndigheter och administrativa regler och vi har tillhandahållit ekonomiskt stöd i syfte att så långt det är möjligt ta till vara de immateriella värdena i vårt land. Merparten av det centrala ansvaret har hittills legat inom Kulturdepartementets och Statens kulturråds ansvarsområde, men någon lagstiftning som per se kan åberopas för att skydda immateriella kulturvärden finns inte i Sverige. Den svenska immaterialrätten, som innebär skydd för enskilda individers verk eller framföranden etc., är en del av förmögenhetsrätten och därigenom en form av äganderätt. Skydd för olika former av kulturyttringar på det sätt som Unescokonventionen nu strävar efter existerar inte, och frågan är om det är just detta som nu behövs.

Riksantikvarieämbetet värnar förvisso om det immateriella kulturarvet. Men vi ställer oss tveksamma till ambitionen att med stöd Unesco-

konventionen bygga upp såväl en nationell som en internationell organisation med uppgift att identifiera immateriellt kulturarv och tillvarata det genom att föra upp särskilt skyddsvärt sådant på dels nationella, dels en internationell »världsarvslista« i analogi med Världsarvskonventionens lista över kultur- och naturarv. I den senare har man uppsatt bestämda kriterier för de globala värden som måste finnas för att en inskrivning på Världsarvslistan skall vara aktuell. Riksantikvarieämbetet ser betydande svårigheter och potentiella konflikter i att värdera olika kulturyttringar eller traditioner, och att i prioriteringssyfte ställa dem mot varandra i först ett nationellt, sedan ett globalt perspektiv. En annan svårbemästrad omständighet ligger för övrigt i kulturens själva väsen, nämligen att kulturyttringar, språk och traditioner är i ständig utveckling och förvandling genom att de brukas av människor. Detta bör givetvis uppmärksammas, men hur väljer man vilken tradition och i vilket stadium (när) en tradition ska kunna omfattas av konventionens skyddsmekanismer?

Immateriellt kulturarv måste preciseras på ett mycket tydligare sätt än vad som hittills gjorts för att konventionen skall vara möjlig att tillämpa på ett rättvist och meningsfullt sätt. Vi har förståelse för att man i mer generella termer vill inrymma så mycket som möjligt inom konventionens ramar, men återigen ställer vi oss tveksamma och undrar om inte de höga ambitionerna omöjliggör användningen av konventionen och gör den trubbig och tandlös. Vi menar att det givetvis vore värdefullt om ett internationellt dokument medförde att man fick till stånd en global medvetenhet om betydelsen av det immateriella kulturarvet. Det långsiktiga syftet skulle vara att lyfta fram och skapa förståelse för värdena i detta arv för en bred allmänhet. Men ett sådant internationellt dokument behöver inte nödvändigtvis vara en konvention. Det vore utifrån svenska erfarenheter angeläget att t.ex. försöka finna former för en mer systematisk redovisning av immateriella värden i världsarvsnomineringarna och också redovisa hur dessa tas tillvara. En sådan inställning till problemet kan troligen nås genom införande av nya bestämmelser i Operational Guidelines, som är de riktlinjer som utarbetats när det gäller hur länderna ska arbeta med Världsarvskonventionen.

Riksantikvarieämbetet skulle alltså hellre se att man prövade en helt annan väg att skydda och förmedla det immateriella kulturarvet än den nu inslagna »konventionsvägen«. Med stöd i deklarationen om de mänskliga rättigheterna, borde undertecknarna förbinda sig att genom till exempel utbildning i skolorna, genom stöd till olika grupper och organisationer och genom andra lämpliga, »mjuka« styrmedel verka för att det immateriella kulturarvet synliggörs och dokumenteras för kommande generationer samt ges förutsättningar att leva vidare. Utifrån ett sådant arbete skulle föredömen pekas ut och goda exempel på hur det immateriella kulturarvet tas till vara skulle uppmuntras, vidareföras till kommande generationer samt premieras med priser och annat för att skapa uppmärksamhet och intresse.

Riksantikvarieämbetet delar den omsorg om det immateriella kulturarvet som Unescos konvention ger uttryck för. Vi tror dock att – åtminstone för Sveriges del – andra metoder och andra arbetssätt skulle gynna detta värdefulla kulturarv mer än en internationell konvention.

Staffan Nyström
Riksantikvarieämbetet

Halva tinget är dess mening – reflektioner kring en kökskniv

Vad är det för slags föremål vi sparar? Hur kommer det sig t.ex. att min farmors gamla kökskniv följer med i varje flytt, trots att den är svart av ålder, en aning böjd i spetsen och rostar om man stoppar den i diskmaskinen? Finns den kanske kvar för att den representerar något nästan allmänmänskligt? Alla väljer vi ju bland våra tillhörigheter, vi sorterar, filtrerar och kasserar, men några av de mest meningsindränkta objekten tenderar vi att bära vidare genom livet. Det är meningsinnehållet som gör de här föremålen omistliga och värda att bevara. Vi bygger våra egna meningsborgar med byggstenar av särskilda betydelser, ofta dolda för andra men levande och viktiga för oss själva. Vi kånkar på våra minnen, erfarenheter och associationer och några av dem har vi fäst vid ting. Några av dem minner om lycka, andra om olycka.

Funderingarna kring min kökskniv kan leda till reflektioner om vad slags föremål som museerna – våra gemensamma »sambällsminnen« – samlar, visar och skickar vidare till framtiden. Föremålssamlandet är ju museernas paradgren och här återfinns därför en mängd utarbetade tekniker för att göra bestämningar och bedömningar av vad som tas in i samlingarna. Men kanske kan ändå frågor ställas kring de avvägningar som ligger bakom urvalen.

Om det t.ex. anses rimligt att människor, företeelser och fenomen som representerar det generella, normala och vardagliga ska vinna plats i kulturarvet – och således representeras i museerna genom föremål, dokument, inspelningar osv – vad händer då med det originella, atypiska eller extrema? Det vackra, igenkännbara och behagliga bör förstås in i samlingarna, men vem sparar föremål som förknippas med obehag, det främmande och otäcka? Vad sker med berättelser som gör oskyldiga vardagsting till redskap och symboler för makt och underordning, våld och utsatthet, inneslutning och uteslutning? Finns det risk för att museerna mest producerar

söndagsporträtt, och blir till monument över det lyckade, välordnade och välanpassade? Samlar museerna egentligen »bättre« än vanliga medborgare? Och vems och vilka föremål blir bevarade vid museerna?

Museernas samlingar och svenskarnas

Vid ICOM:s (International Council of Museums) »20th General Conference & 21st General Assembly« i Seoul 2004 var temat »Museums and Intangible Heritage«. Under konferensens många fantastiska inslag och inspirerade inlägg gavs många prov på vad som engagerade de församlade museiexperterna; alltså dokumenterande, bevarande, skyddande och förmedlande av t.ex. musik, dans, ritualer, hantverk och muntliga traditioner. Frågorna rörde bl a med vilka tekniker immateriell kultur kan samlas in, hur sådana immaterialiteter kan bevaras utan att stelna till institutioner och hur de kan förmedlas utan att aktörerna blir skådespelare. Det är viktiga spörsmål, som jag emellertid inte skall utveckla ytterligare här. Istället skall jag försöka fokusera på något ännu mer immateriellt och fragilt, sådant som »minne«, »mening« och »meningstilldelning« och frågor kring hur museer kontextualiserar sitt material. I exemplifieringarna nedan kommer jag i huvudsak att begränsa mig till den samtida insamling som äger rum vid ett antal svenska museer.

För några år sedan gjorde en kollega och jag ett upprop till ett stort antal (90 st) kulturhistoriska museer i Sverige och bad att få veta i vad mån man också samlade sådant som inte riktigt passar in, dvs olika slags anomalier eller »svåra« saker. Det kunde vara ting som väckt motstånd i tanke eller handling, ting som inte var vad de syntes vara eller ting som präglats av människors fantasier och föreställningar.

Vi fick in ett mångfacetterat material från drygt 50 institutioner och började inse att museernas samlingar faktiskt rymmer stor dramatik. Uppropet resulterade i både vanliga och aparta ting, som t.ex. naglar i en vante från en polarexpedition, rockmärket från en antirasistisk rörelse, en ask Neurosedyntabletter, »Information om uppsägning« från en telecomfabrik som flyttat produktionens utomlands, en burk tjernobylsmittad jord från en trädgård i Gävleområdet, en sten som använts vid ett dråp på 1860-talet, en tidsstudiemans arbetsredskap och en fångdräkt från Ravensbrück.

Så långt museernas föremål. Men motsvarade då dessa föremål vanliga svenskars upplevelse av betydelse-laddade ting? För att få svar byggdes i Riksutställningar regi en rullande »fältstation« i en stor trailer som for genom Sverige från december 1999 till september år 2000, då 12.000 personer på 27 orter besökte utställningen. I fältstationen visades ett urval av de föremål som museerna sânt oss, tillsammans med texter om bakgrund och historia. Och här fanns ett nytt upprop, denna gång riktat till besökarna: »Var med och skriv vår tids historia genom att bidra med dina egna ting och berättelser som upprör och berör!« Fältstationen pendlade alltså frågeställningarna mellan det offentliga och det privata, mellan det som museerna samlar och det som svenskarna själva ser som betydelse-laddade ting. Besökarnas bidrag var minst lika spritt som museernas. Här finns en klocka som började gå på årsdagen av makens död, halsband från ett par älskade men överkörda katter, ett primuskök från den nedlagda tillverkning i Hagfors, ett leksakskassaskåp med texten »bort med tassarna« från en barn-dom präglad av incestupplevelser, och en papperslapp med ett hastigt nedskrivet telefontips: »Väpnat rån Kisa skottlossning«.

Halva tinget är dess mening

Med avsikt hade vi överlämnat uppgiften att definiera vad som är »berörande ting« till museerna och fältstationens besökare själva. Bidragen belyser därför spännvidden mellan det (för oss i vår tid) uppenbart svåra (som lobotomiborren från ett mentalvårdsmuseet) och det till synes oskyldiga (som en mineralvattenflaska som invånarna köpte när ortens brunnar förstörts genom ett tunnelbygge). Från museerna gavs ibland exempel på sådant som medförde problem för de museianställda att hantera – ideologiskt, etiskt eller praktiskt. Som att förvärva en bostadslös kvinnas tält och tillhörigheter, smutsiga arbetskläder, sexuellt laddade föremål eller nynazistiska symbolföremål. För museerna kunde det ibland också vara problematiskt att illustrera de kategoriseringar som projektet skulle behandla eftersom berättelserna saknades. Det går inte att ställa rätt frågor till museets föremålsliggare om en »födelsedagspresent« insorteras som »ett par strumpor«, eller en »uppblåsbar livväst« katalogiserats som just en sådan, och inte som ett minne efter en förlisning.

För besökarna och deras bidrag däremot gällde att kopplingen mellan deras ting och dess innebörder var uppenbara och självklara; man hade ju personlig kännedom om sammanhanget. Vad som tydligt demonstrerades var att tinget konstitueras av den mening människor tillskriver det.

En annan för museerna tydligare problematik rör det faktum att det som är tabu i ett sammanhang kan vara harmlöst i ett annat, eller att det som är ideal och förebild för vissa kan utgöra hatobjekt för andra. »Svårt« och »farligt« är ju socialt och kulturellt bestämda begrepp. Varje föremåls innebörd eller innehåll, måste därför diskuteras i ett bestämt sammanhang betydelsen varierar med t.ex. tid, kön, generation, etnisk och nationell bakgrund. Det anvisar att blicken måste riktas inte bara mot det samlade utan även mot samlaren. Tydliga exempel utgör de mänskliga kvarlevor som långt in på 1900-talet fördes till de etnografiska museerna som vittnesbörd om outvecklade kulturer – synsätt som idag är helt avskrivna och som anses säga mindre om »de andra« än om resenärerna. Andra insamlade föremål vid kulturhistoriska museer, som t.ex. äldre pornografiskt material, kan däremot ha förlorat en del av sin negativa laddning i takt med förändrade värderingar.

För den allmänhet som var bidragsgivare i fältstationens insamling var sådana komplikationer sällan aktuella. För dem fanns ingen anledning att relativisera de egna minnesbilderna eller erfarenheterna. En död fågel var uttryck för en personligt upplevd sorg, ett tomt smyckeskrin var en konkret skändning av den egna integriteten, ett uppsägningsbesked kunde innebära en social och ekonomisk katastrof, en barndom präglad av incest bar man med sig under skinnet.

Gemensamma svårigheter uppstod däremot i mötet mellan de laddade frågorna och det individnära perspektiv som fältstationen sökte. Här kom besökare som ville förtälja om tabuföreställningar, traumatiska händelser och starka känslor, dvs allt sådant som uppfattas som privat. För fältstationspersonal gällde det att ta hand om konsekvenserna av de känslor som rördes upp. För de deltagande museerna blev den mest påtagliga effekten att diskussionen om föremålen som meningsbärare fick ny energi.

De farliga museerna

»Är museerna för artiga och väluppfostrade?» löd en av frågeställningar som tapetserade väggarna i trailern/fältstationen. »Bekväma« kunde vi kanske ha lagt till. För närmar man sig de svåra och farliga sakerna, då får man det inte bekvämt i sin yrkesroll.

Helt utan erfarenhet på området är museerna naturligtvis inte. Ett exempel är Estonias bogvisir som har förvärvats av Sjöhistoriska museet. Visiret är svårhanterligt, det väger 56 ton, är 17 meter långt, 10 meter brett och 7 meter högt. Men föremålet utgör inte bara ett praktiskt problem. Det är också meningsindränkt. Hur många visste vad ett bogvisir var före katastrofen 1994? Idag är begreppet laddat med innebörder för snart sagt alla svenskar och det kommer säkert att råda delade meningar om vad man kan göra med ett sådant föremål, hur det skall kunna visas, när, var och med vilka syften. Andra exempel är de redan nämnda etnografiska samlingarna av mänskliga kvarlevor från expeditioner som genom gravrov, kranimätning och skelettjämförelser försökte belägga de vita europeernas överlägsna egenskaper. Eller projektet Judiska minnen vid Nordiska museum som förutom intervjuer även innefattat förvärv av tvåll tillverkad vid en fabrik som extraherat människokroppar eller ett par skor från en kvinnlig koncentrationslägerfånge.

Föremål med en så oerhört tragisk laddning som det söndriga visiret, de vitnade kranerna, tvålen och de nötta skorna har – tillsammans med andra samtida objekt – också fört upp andra, måhända trivialare, frågor på dagordningen i den interna museidiskussionen. Bör kanske smuts och sot betraktas som en del av föremålet – ett bland andra vittnesbörd om människors villkor? Om salt och vägdamm putsas av de gamla fordonen vid tekniska museer, mister vi då inte en kunskapskälla om väghållningen före asfaltseran? Eller om kontaminerad jord eller skyddsutrustning från kärnkraftsverk? Kan smuts, damm, gift och smitta rentav utgöra en hälsorisk för konservatorer och föremålsansvariga? Skall en museitjänsteman behöva rådfråga smittskyddsexperter för att kunna utföra sitt arbete? Skall man nu behöva vara krishanterare också, för att kunna syssla med kulturarvet?

Samtidigt finns det en spännande potential i det faktum att museerna – förutom att hantera den del av tingen som är fysisk material – också sysslar med den del av tinget som utgörs av dess mening. Med utvecklade färdigheter går det kanske att få syn på om/hur föreställningar om »helt och rent« styr förvärv, bevarande och konservering. När vi förvärvar något kan tabu och äckel då omvandlas från ett kulturellt och intellektuellt problem till ett praktiskt. Och vi kan ana hur våra egna begränsningar som medmänniskor lätt leder oss bort från de känsloladdade omgivningarna och kulturellt minerade fälten, trots att det kanske är just kring dessa immaterialiteter som museerna borde koncentrera sig och som nog så viktiga insikter om vår tid och våra föremål finns att hämta.

Dubbelheten anvisar också med eftertryck att mening måste berättas. De flesta föremål betyder ingenting utan sina berättelser, de blir varken lätta eller svåra, ofarliga eller farliga. Utan kunskap om föremålets innebörder blir de bara döda nummer i liggaren, kanske till viss glädje för någon enstaka forskare men utan betydelse för de flesta. Det är uppenbart att objekt och berättelse är oskiljaktiga.

Och vi kan vända på resonemanget: känslor har ju mycket lätt att fästa sig vid ting. Många svårigheter kan förefalla »osynliga«, men oro kan snabbt fästas vid ett uppsägningsbesked, existentiell ångest vid en pillerburk, sorg vid ett katthalsband, kollektiv upprördhet vid ett demonstrationsplakat. Tingen kan ses som ett slags frusna processer eller ögonblick som lätt kan aktiveras. Sett på så vis framstår de mest ofarliga museer som ett slags minfält och »vårdberget« kan vid utgrävning visa sig vara en guldgruva!

Epilog – om döda människor och levande föremål

Det bör alltså vara viktigt att diskutera vad och vilka som tillåts bli representerade i det kulturarv som museerna utnämner och bevarar. Det är en politisk fråga, en fråga om makt och tolkningsföreträde men också om hur museerna samspelar och kommunicerar med sin omvärld. Det handlar om att museer och kulturarv kan användas för såväl demokratiska som odemokratiska strävanden.⁴

Dokumenterandet, insamlandet och hanterandet av föremål är en i mångt och mycket museispecifik problematik och när man som museer förvärvar, hanterar, namnger och förvarar dem framträder en rad intrikata problem. Det är inte bara tekniska och praktiska frågor, utan också spörsmål om immateriella dimensioner som meningsinnehåll, symbolvärden och föreställningar. Ja, även museernas system och vetenskapliga kategoriseringar måste förstås ses som kulturbestämt meningstillskrivande och beroende av vilket museologiskt synsätt som för tillfället råder.

Det är i detta sammanhang som projektet om de laddade och svåra föremålen kan vara värt att refereras, ty kanske har museerna en del att lära av människorna utanför museiväggarna? För människor i gemen är det en självklarhet att vissa föremål får sitt värde bara (eller i alla fall främst) i sitt sammanhang och genom att de är laddade med rika berättelser. Utanför museerna gäller alltså ofta de emotionella principerna och det vore intressant att utvärdera om dessa i kombination med gängse metoder kunde gestaltas i museisammanhang. »The death of an old man in Africa is equivalent to the loss of a library« är ett ofta citerat talesätt. Vi skulle kunna tillägga att utan kännedom om det biblioteket – och därmed utan förmåga att kombinera de emotionella med de striktare museala sammanhangsmodellerna – så dör antagligen också den gamle mannens övriga föremål.

Jo, och min farmors gamla kökskniv? Den sparar jag för att den är så otroligt bra, gjord i sådant gammalt elastiskt stål som går att slipa vasst som ett japanskt svärd. Och jag sparar den också för att den minner om en vänlig och robust gammal kvinna som arbetade som kalaskokerska i Uppsala, som alltid hade litet godis i köksförklädet och som höll ordning på småpojkar när de rusade genom hennes domäner. Men kniven får mig också att minnas att farmor efter en klämskada hade en kloliknande kartnagel på tummen. Den där nageln skrämde som barn, den var faktiskt rätt otäck. För mig är hennes kniv inte bara en kniv, den består till minst hälften av minnen!

Anders Björklund
Etnografiska museet

Immateriellt kulturarv som källa och avtryck för kulturell mångfald

För en ny – eller rekonstruerad – museiinstitution som Världskulturmuseet är kulturarvsbegreppet en svårhanterad och motsättningsfylld storhet. Detta gäller såväl dess materiella som immateriella aspekter.

Våra traditionella kulturarvsbegrepp, liksom våra samlingar, är skapade och präglade av nationalstatens myter om kulturell homogenitet, av den europeiska kolonisationen och av utvecklingsteoretiska ställningstaganden.

För ett museum som Världskulturmuseet med världsomspännande samlingar och traditioner och med globala förpliktelser och ambitioner, är uppbrottet från just detta synsätt vår största utmaning. Att samtidigt se såväl vårt koloniala förflutna som vår globala framtid i ögonen är inte enkelt.

Det materiella kulturarvet som det är bevarat och dokumenterat genom byggnader, monument och förvarat i museisamlingar har traditionellt avspeglat makten och dess olika uttryck under olika perioder.

Att arbeta med det immateriella kulturarvet hjälper oss kulturarvsinstitutioner att i högre grad låta andra perspektiv och röster än maktens komma till tals. Från vår synvinkel är konventionen om skydd för det immateriella kulturarvet inte minst viktig genom att den visar det immateriella kulturarvets betydelse som källa till kulturell mångfald.

Att låta många olika röster komma till tals ser vi som en grundläggande förpliktelse och arbetsform för ett museum som Världskulturmuseet. Att bereda plats för kulturella olikheter, för olika perspektiv, synvinklar och ståndpunkter – ibland också i inbördes konflikt – är ingen självklarhet. Konventionen visar på en riktning mot ökad pluralism och mångfald i kulturella traditioner och manifestationer och mot mer dynamiska tolkningsmöjligheter.

Att Unescos medlemsländer antagit konventionen om skydd för det immateriella kulturarvet är uttryck för den styrka som tidigare marginaliserade grupper, t.ex. ursprungsbefolkningar, har visat i kampen om tolkningen av historien och kulturarven, det som väldigt precist kallas omtolkningen av historien. Med omtolkningen synliggörs historien och kulturarven mitt i den politiska dagordningen, och den politiska dagordningen placeras i centrum av den historiska uttolkningen.

Nya paradigmer och metoder

Insamling av etnografiskt material har en lång tradition av att också dokumentera det immateriella kulturarvet. Beskrivningar av seder och bruk, dokumentation av språkliga specialiteter, myter och föreställningar, musik och dans, kartläggning av ritualer, inbördes könsmonster och samspel har hört till den antropologiska forskningsprocessen. Det har skett med hjälp av bandinspelningar, foton och film som hör till etnografiska museers rika arkivmaterial. För insamling av både materiella och immateriella kulturarv gäller att insamlings- och forskningsprocesserna är präglade av den enskilde forskarens person och tidsepok. Vi har främst sett och hört kulturer presenterats genom skisser, kameralinser och mikrofoner styrda av vita män från väst. Nu ser vi en ny rikedom och nya möjligheter i de partnerskap och samarbetsformer som uppstår av olika kulturers krav och förväntningar på representation och tolkningsföreträdare för den egna kulturen.

Som kulturarvsinstitution bör vi utveckla och skaffa oss mönster och metoder som reflekterar en ökande globalisering, ökande internationell migration och på lokalplanet en befolkning som är kulturellt heterogen. Identitet blir således någonting sammansatt, fullt av kulturella överlappningar, hybrider och fusioner. Denna utveckling kräver en motsvarande omförhandling av våra traditionella identitetsbegrepp i mer dynamisk riktning, där identitet i mindre grad ses som bundet till historia och erfarenhet utan mer handlar om vem man är på väg att bli.

Det är en stor omställning och utmaning just för en kulturinstitution att begripliggöra att identitet handlar såväl om hopp och ambitioner som om forntidsminnen.

Exempel från en (ny) kulturarvsinstitution

I uppbyggnaden av Världskulturmuseet jämför och integrerar vi materiellt och immateriellt kulturarv i praktiskt taget all verksamhet. Det är en metod för att visa levande kulturer, eller att visa att kulturer själv-
dör utan dessa hybrider och fusioner.

Berättelser, ofta personliga och individuella livsöden, är integrerade delar i både processer inför och när vi bygger utställningar. De ger tillträde till subjektiva betydelsebärande universum, till den enskildes värld som – tvärt emot globalisering och tendenser till ökande likriktning – alltid är specifik, konkret och enastående.

Ett par exempel från utställningen »Horisonter – röster från ett globalt Afrika« som också innehåller ca 800 materiella objekt:

En fullt utrustad professionell scen mitt i utställningen blir en arena för det bästa av samtida dans, musik, teater med avtryck i och relation till den afrikanska kontinenten och de enorma kulturella inflytande som spridit sig därifrån över hela världen.

Musiken blir ett tema genom sin status som bärare av människovärdet under slaveriet. Tidiga inspelningar av karibisk musik kompletterar utställningen av det 21:a århundradets postkoloniala dj-program. Två medelålders vänner, bägge kreolmusiker, den ene voodoopräst i Haiti, den andra universitetslärare i Göteborg filmar tillsammans en andlig och rituell resa i Haiti. Tre kenyanska museistuderanden delar ut engångskameror bland sina vänner i Nairobi och skapar dussintals snapshots för museets dokumentation av samtida gatuliv i huvudstaden.

Svenska medborgare med egen kulturell bakgrund i området Afrikas horn, skapar med referens till museets samlingar, sina egna berättelser om flykt och längtan, om kulturell exkludering och inkludering, om anpassning till kulturmönster. De tolkar i ord, i konsthantverk och i film ett nytt kulturarv genom de dubbla perspektiv diasporan ger.

Traditionella museisamlingar har baserats på material, på funktioner och på geografiska områden. Utställningen »No-Name Fever. Hiv.aids i globaliseringens tid« skildrar känslor som vrede, sorg, lust, förnekelse och

hopp. Känslor är de mest svårhanterliga dimensionerna av vårt immateriella kulturarv. Ändå visade sig dessa känslor vara den för Världskulturmuseet den mest allmängiltiga och universella ingångsvinkeln. Ämnet präglas annars av det som avviker från samhället, socialt och ekonomiskt.

Utställningen »390 m³ Andlighet« ger publiken i sin minimalistiska design mellan två stora ikoner, plats för olika kulturers säregna föreningar mellan det fysiska och det andliga, som meditation, yoga och kampsport.

Riktlinjer och verktyg

Den inre förbindelsen och beroendet mellan materiellt och immateriellt kulturarv framträder allt tydligare för kulturinstitutioner i vår tid. Sambandet mellan kulturell mångfald som samhällsmässig rikedom och som förutsättning för en kulturell demokrati blir också mer central. Konventionen om skydd för det immateriella kulturarvet ger viktiga riktlinjer och verktyg för den fortsatta utvecklingen på detta område.

Jette Sandahl

Museichef, Världskulturmuseet

Att fånga det flyktiga

– arkiven och det immateriella kulturarvet

Unescos arbete med att skydda kulturarvet består bl.a. av att utarbeta ett växande antal normativa instrument av olika dignitet. Någon heltäckande definition av begreppet kulturarv finns inte, men genom de Unesco-dokument, som för praktiska syften använder begreppet, kan detta ringas in. Vi rör oss här från konventionen från 1972 om skydd för världens kultur- och naturarv med världsarvslistan, över 2003 års konvention om det immateriella kulturarvet och fram till den diskussion som nu pågår om kulturell mångfald. Från konkret till abstrakt, från monument till mångfald.

Rent allmänt vågar man nog påstå att Sveriges sätt att ta vara på kulturminnen – med sin lagstiftning och sina myndigheter och institutioner av arkiv, bibliotek, museer och kulturmiljöorgan – fungerar relativt väl och kan leva upp till Unescos ambitioner. Systemet är naturligtvis inte fullänt, det finns gamla luckor och nya problem, men det breddas successivt och förändras i takt med att nya samhällsföreteelser av olika skäl kommer i fokus, t.ex. genom att nå en viss ålder eller omfattning eller genom förändrade värderingar om vad som är prioriterade företeelser eller perspektiv. Arkiv för språkliga minoriteter, rockmusik och formgivning, genusrepresentation på museer osv. kan tjäna som exempel på vad som tillkommit och uppmärksammas under de senaste åren.

Ställer konventionen om det immateriella kulturarvet svensk kulturpolitik och myndigheter inför nya frågor? Hur ska dessa i så fall hanteras och – vilken är arkivens roll i sammanhanget?

Konventionen kan sägas ha ett folkloristiskt huvudsyfte, men dess definition av vad som ryms i det immateriella kulturarvet öppnar ett bredare fält av tolkningsmöjligheter och tillämpningar. Det gemensamma draget är att det handlar om samhällsföreteelser, som för att säkerställas kräver att de identifieras och dokumenteras för att kunna främjas, skyddas och bevaras. Den dokumentation som anses önskvärd blir definitionsmässigt

något materiellt, kunskapen måste ta fast form genom informationsbärare av något slag, t.ex. skrift på papper, digital text eller ljud- och bildokumentation. Yamato-deklarationen – se »Att säkerställa det immateriella kulturarvet – en processkiss« sid. 13 – understryker att det materiella och det immateriella kulturarvet är ömsesidigt beroende av varandra och att man behöver utarbeta strategier för en hantering som tillgodoser detta beroende.

När det gäller dokumentationsbehovet kommer arkiven med nödvändighet i fokus. I Unesco:s »Memory of the World«-program från 1992 definieras arkiven som »the documented, collective memory of the peoples of the world – their documentary heritage«. Programmet har primärt uppmärksammat enstaka arkivhandlingar av »ikon«-status eller mindre samlingar, men i liten omfattning tagit fasta på den breda arkiv-funktionens betydelse för att dokumentera företeelser av olika slag. Här förefaller konventionen om det immateriella kulturarvet de facto att ge större uppmärksamhet åt den breda arkivverksamheten.

En av arkivens huvuduppgifter är ju att säkerställa de informationsbärare – dokument, handlingar osv. – som skapas i olika verksamheter och som är ett naturligt utflöde av själva verksamheten. Redan här finns problem. Ett handlar om bristande vilja att långsiktigt bevara befintlig information, t.ex. när det gäller privat näringsverksamhet. Ett annat problem handlar om bristande kunskaper eller resurser när det gäller att långsiktigt bevara digitalt lagrad information. Statens ljud- och bildarkiv står exempelvis inför mycket stora ekonomiska resursproblem när det gäller att bevara den ljud- och bildskatt man förfogar över.

Men de statliga arkiven har också uppgiften att »verka för en god arkivbildning«, vilket kan ses som ett ansvar att främja tillkomsten av information som dokumenterar en verksamhet eller företeelse, även om denna i sig eller av sig själv inte naturligt alstrar de önskvärda informationsbärarna. Ofullständig eller bristfällig dokumentation t.ex. när det gäller offentligt beslutsfattande kan behöva kompletteras med aktiva insatser genom intervjuer i s.k. oral history-projekt. Men det kan också vara fråga om att främja arkivbildning genom rådgivning och utbildning för att t.ex. språkliga och etniska minoriteter och deras organisationers del av kulturarvet säkras och blir en del av kulturutbudet.

Så tillbaka till frågan om vilka immateriella företeelser som ska säkerställas. Ett första konstaterande är att detta är en fråga för varje land att identifiera och att det är väsentligt att fånga sånt som är unikt för respektive stat. Det är fullt möjligt att om man så vill göra en extensiv tolkning av konventionen som ger plats för företeelser som värdesystem, normer, rättsprinciper, attityder, traditioner och livsstilar.

Från arkivsynpunkt kan det då vara naturligt att lyfta fram den svenska offentlighetsprincipen, som en hörnsten i vårt kulturarv. Men även folkbokföringssystemet, folkrörelser och folkbildning brukar anses – om inte helt unika – så i alla fall starkt typiska svenska företeelser. De hör emellertid knappast till de mest eftersatta när det gäller dokumentation och säkerställande, så ökad uppmärksamhet med utgångspunkt i Unescos konvention lär de inte få.

Det borde vara annorlunda med ett område som uttryckligen nämns i konventionen, nämligen »performing arts«, som bl.a. inbegriper teater och dans och sammanfattande brukar översättas som «scenkonst», även om mycket idag sker vid sidan av scenerna. Karaktäristikt för scenkonsten är att verksamhetens syfte och resultat, framförandet, upphör att existera så snart det fullbordats. Förutsättningarna för att bevara och förmedla kunskap om det viktigaste verksamhetsledet illustrerar väl problemen med att fånga det flyktiga immateriella kulturarvet. Ljud- och bildupptagningar av föreställningar ger möjligheter att fylla informationsluckan, men har länge varit eftersatt i Sverige.

De svenska folkrörelsearkiven har under senare år ägnat stor uppmärksamhet åt insamling av dokumentation och vittnesbörd om människors vardags- och festliv. Berättelser om olika decennier av 1900-talet, upplevelser av krigsåren och minnen av Folkets park är några exempel. Om museiföremål har det sagts att de kräver sin berättelse för att förstås. Man kan med fog hävda att arkiven i sina olika former i flera avseenden utgör själva berättelsen och därmed är en nödvändig och omistlig del i arbetet med att säkerställa det immateriella kulturarvet.

Fotnoter

- 1 Generalkonferensen är Unescos högsta beslutande organ, som möts vart annat år vid huvudkontoret i Paris, då de 190 medlemsländerna fattar beslut bl.a. om normativa instrument, samt organisationens budget och verksamhet.
- 2 *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural heritage* – 2003
<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>
- 3 Ale Möller i Annika Nordin (red.): *Kultur förändrar – Om konsten att gestalta mångfald*, Agora 2004.
Se även Ale Möller, Bengt Göransson m.fl. i *Folkmusik och folkdans som nationella fenomen – chauvinism eller kulturarv eller ..?* – Rapport 1990 publicerad av RFoD och tillgänglig via www.rfod.se/document.
- 4 Frågor kring dessa teman har berörts i en bok om museernas samtidsdokumentation som utgavs för några år sedan (Anders Björklund & Eva Silvé. *Adressat okänd. Framtidens museiföremål*. Eng summary: *Addressee Unknown – Tomorrow's Museum Artefacts*. Stockholm 1996), och de laddade objektens särskilda potential som reservoarer för känslor och värderingar kommer att behandlas i en kommande utgåva (Eva Silvé & Anders Björklund. *Difficult Matters – Objects and Narratives that Disturb and Affect*. (in print)).

Konventionstexten på engelska – Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage

Paris, 17 oktober 2003
Misc/2003/clt/ch/14

The General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization hereinafter referred to as Unesco, meeting in Paris, from 29 September to 17 October 2003, at its 32nd session,

Referring to existing international human rights instruments, in particular to the Universal Declaration on Human Rights of 1948, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966, and the International Covenant on Civil and Political Rights of 1966,

Considering the importance of the intangible cultural heritage as a mainspring of cultural diversity and a guarantee of sustainable development, as underscored in the Unesco Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore of 1989, in the Unesco Universal Declaration on Cultural Diversity of 2001, and in the Istanbul Declaration of 2002 adopted by the Third Round Table of Ministers of Culture,

Considering the deep-seated interdependence between the intangible cultural heritage and the tangible cultural and natural heritage,

Recognizing that the processes of globalization and social transformation, alongside the conditions they create for renewed dialogue among communities, also give rise, as does the phenomenon of intolerance, to grave threats of deterioration, disappearance and destruction of the intangible cultural heritage, in particular owing to a lack of resources for safeguarding such heritage,

Being aware of the universal will and the common concern to safeguard the intangible cultural heritage of humanity,

Recognizing that communities, in particular indigenous communities, groups and, in some cases, individuals, play an important role in the production, safeguarding, maintenance and recreation of the intangible cultural heritage, thus helping to enrich cultural diversity and human creativity,

Noting the far-reaching impact of the activities of Unesco in establishing normative instruments for the protection of the cultural heritage, in particular the Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage of 1972,

Noting further that no binding multilateral instrument as yet exists for the safeguarding of the intangible cultural heritage,

Considering that existing international agreements, recommendations and resolutions concerning the cultural and natural heritage need to be effectively enriched and supplemented by means of new provisions relating to the intangible cultural heritage,

Considering the need to build greater awareness, especially among the younger generations, of the importance of the intangible cultural heritage and of its safeguarding,

Considering that the international community should contribute, together with the States Parties to this Convention, to the safeguarding of such heritage in a spirit of cooperation and mutual assistance,

Recalling Unesco's programmes relating to the intangible cultural heritage, in particular the Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity,

Considering the invaluable role of the intangible cultural heritage as a factor in bringing human beings closer together and ensuring exchange and understanding among them,

Adopts this Convention on this seventeenth day of October 2003.

I. General provisions

Article 1. Purposes of the Convention

The purposes of this Convention are:

- (a) to safeguard the intangible cultural heritage;
- (b) to ensure respect for the intangible cultural heritage of the communities, groups and individuals concerned;
- (c) to raise awareness at the local, national and international levels of the importance of the intangible cultural heritage, and of ensuring mutual appreciation thereof;
- (d) to provide for international cooperation and assistance.

Article 2. Definitions

For the purposes of this Convention,

1. The “intangible cultural heritage” means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage. This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity. For the purposes of this Convention, consideration will be given solely to such intangible cultural heritage as is compatible with existing international human rights instruments, as well as with the requirements of mutual respect among communities, groups and individuals, and of sustainable development.

2. The “intangible cultural heritage”, as defined in paragraph 1 above, is manifested inter alia in the following domains:

- (a) oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage;
- (b) performing arts;
- (c) social practices, rituals and festive events;
- (d) knowledge and practices concerning nature and the universe;
- (e) traditional craftsmanship.

3. "Safeguarding" means measures aimed at ensuring the viability of the intangible cultural heritage, including the identification, documentation, research, preservation, protection, promotion, enhancement, transmission, particularly through formal and nonformal education, as well as the revitalization of the various aspects of such heritage.
4. "States Parties" means States which are bound by this Convention and among which this Convention is in force.
5. This Convention applies *mutatis mutandis* to the territories referred to in Article 33 which become Parties to this Convention in accordance with the conditions set out in that Article. To that extent the expression "States Parties" also refers to such territories.

Article 3. Relationship to other international instruments

Nothing in this Convention may be interpreted as:

- (a) altering the status or diminishing the level of protection under the 1972 Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage of World Heritage properties with which an item of the intangible cultural heritage is directly associated; or
- (b) affecting the rights and obligations of States Parties deriving from any international instrument relating to intellectual property rights or to the use of biological and ecological resources to which they are parties.

II. Organs of the Convention

Article 4. General Assembly of the States Parties

1. A General Assembly of the States Parties is hereby established, hereinafter referred to as "the General Assembly". The General Assembly is the sovereign body of this Convention.
2. The General Assembly shall meet in ordinary session every two years. It may meet in extraordinary session if it so decides or at the request either of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage or of at least one-third of the States Parties.
3. The General Assembly shall adopt its own Rules of Procedure.

Article 5. Intergovernmental Committee for the Safeguarding
of the Intangible Cultural Heritage

1. An Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, hereinafter referred to as “the Committee”, is hereby established within Unesco. It shall be composed of representatives of 18 States Parties, elected by the States Parties meeting in General Assembly, once this Convention enters into force in accordance with Article 34.
2. The number of States Members of the Committee shall be increased to 24 once the number of the States Parties to the Convention reaches 50.

Article 6. Election and terms of office
of States Members of the Committee

1. The election of States Members of the Committee shall obey the principles of equitable geographical representation and rotation.
2. States Members of the Committee shall be elected for a term of four years by States Parties to the Convention meeting in General Assembly.
3. However, the term of office of half of the States Members of the Committee elected at the first election is limited to two years. These States shall be chosen by lot at the first election.
4. Every two years, the General Assembly shall renew half of the States Members of the Committee.
5. It shall also elect as many States Members of the Committee as required to fill vacancies.
6. A State Member of the Committee may not be elected for two consecutive terms.
7. States Members of the Committee shall choose as their representatives persons who are qualified in the various fields of the intangible cultural heritage.

Article 7. Functions of the Committee

Without prejudice to other prerogatives granted to it by this Convention, the functions of the Committee shall be to:

- (a) promote the objectives of the Convention, and to encourage and monitor the implementation thereof;
- (b) provide guidance on best practices and make recommendations on measures for the safeguarding of the intangible cultural heritage;
- (c) prepare and submit to the General Assembly for approval a draft plan for the use of the resources of the Fund, in accordance with Article 25;
- (d) seek means of increasing its resources, and to take the necessary measures to this end, in accordance with Article 25;
- (e) prepare and submit to the General Assembly for approval operational directives for the implementation of this Convention;
- (f) examine, in accordance with Article 29, the reports submitted by States Parties, and to summarize them for the General Assembly;
- (g) examine requests submitted by States Parties, and to decide thereon, in accordance with objective selection criteria to be established by the Committee and approved by the General Assembly for:
 - (i) *inscription on the lists and proposals mentioned under Articles 16, 17 and 18;*
 - (ii) *the granting of international assistance in accordance with Article 22.*

Article 8. Working methods of the Committee

1. The Committee shall be answerable to the General Assembly. It shall report to it on all its activities and decisions.
2. The Committee shall adopt its own Rules of Procedure by a two-thirds majority of its Members.
3. The Committee may establish, on a temporary basis, whatever ad hoc consultative bodies it deems necessary to carry out its task.
4. The Committee may invite to its meetings any public or private bodies, as well as private persons, with recognized competence in the various fields of the intangible cultural heritage, in order to consult them on specific matters.

Article 9. Accreditation of advisory organizations

1. The Committee shall propose to the General Assembly the accreditation of nongovernmental organizations with recognized competence in

the field of the intangible cultural heritage to act in an advisory capacity to the Committee.

2. The Committee shall also propose to the General Assembly the criteria for and modalities of such accreditation.

Article 10. The Secretariat

1. The Committee shall be assisted by the Unesco Secretariat.

2. The Secretariat shall prepare the documentation of the General Assembly and of the Committee, as well as the draft agenda of their meetings, and shall ensure the implementation of their decisions.

III. Safeguarding of the intangible cultural heritage at the national level

Article 11. Role of States Parties

Each State Party shall:

(a) take the necessary measures to ensure the safeguarding of the intangible cultural heritage present in its territory;

(b) among the safeguarding measures referred to in Article 2, paragraph 3, identify and define the various elements of the intangible cultural heritage present in its territory, with the participation of communities, groups and relevant nongovernmental organizations.

Article 12. Inventories

1. To ensure identification with a view to safeguarding, each State Party shall draw up, in a manner geared to its own situation, one or more inventories of the intangible cultural heritage present in its territory. These inventories shall be regularly updated.

2. When each State Party periodically submits its report to the Committee, in accordance with Article 29, it shall provide relevant information on such inventories.

Article 13. Other measures for safeguarding

To ensure the safeguarding, development and promotion of the intangible cultural heritage present in its territory, each State Party shall endeavour to:

- (a) adopt a general policy aimed at promoting the function of the intangible cultural heritage in society, and at integrating the safeguarding of such heritage into planning programmes;
- (b) designate or establish one or more competent bodies for the safeguarding of the intangible cultural heritage present in its territory;
- (c) foster scientific, technical and artistic studies, as well as research methodologies, with a view to effective safeguarding of the intangible cultural heritage, in particular the intangible cultural heritage in danger;
- (d) adopt appropriate legal, technical, administrative and financial measures aimed at:

- (i) fostering the creation or strengthening of institutions for training in the management of the intangible cultural heritage and the transmission of such heritage through forums and spaces intended for the performance or expression thereof;*
- (ii) ensuring access to the intangible cultural heritage while respecting customary practices governing access to specific aspects of such heritage;*
- (iii) establishing documentation institutions for the intangible cultural heritage and facilitating access to them.*

Article 14. Education, awareness-raising and capacity-building

Each State Party shall endeavour, by all appropriate means, to:

- (a) ensure recognition of, respect for, and enhancement of the intangible cultural heritage in society, in particular through:
 - (i) educational, awareness-raising and information programmes, aimed at the general public, in particular young people;*
 - (ii) specific educational and training programmes within the communities and groups concerned;*
 - (iii) capacity-building activities for the safeguarding of the intangible cultural heritage, in particular management and scientific research; and*
 - (iv) non-formal means of transmitting knowledge;*

- (b) keep the public informed of the dangers threatening such heritage, and of the activities carried out in pursuance of this Convention;
- (c) promote education for the protection of natural spaces and places of memory whose existence is necessary for expressing the intangible cultural heritage.

Article 15. Participation of communities, groups and individuals

Within the framework of its safeguarding activities of the intangible cultural heritage, each State Party shall endeavour to ensure the widest possible participation of communities, groups and, where appropriate, individuals that create, maintain and transmit such heritage, and to involve them actively in its management.

IV. Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level

Article 16. Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

1. In order to ensure better visibility of the intangible cultural heritage and awareness of its significance, and to encourage dialogue which respects cultural diversity, the Committee, upon the proposal of the States Parties concerned, shall establish, keep up to date and publish a Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.
2. The Committee shall draw up and submit to the General Assembly for approval the criteria for the establishment, updating and publication of this Representative List.

Article 17. List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding

1. With a view to taking appropriate safeguarding measures, the Committee shall establish, keep up to date and publish a List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding, and shall inscribe such heritage on the List at the request of the State Party concerned.

2. The Committee shall draw up and submit to the General Assembly for approval the criteria for the establishment, updating and publication of this List.

3. In cases of extreme urgency – the objective criteria of which shall be approved by the General Assembly upon the proposal of the Committee – the Committee may inscribe an item of the heritage concerned on the List mentioned in paragraph 1, in consultation with the State Party concerned.

IV. Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level

Article 18. Programmes, projects and activities for the safeguarding of the intangible cultural heritage

1. On the basis of proposals submitted by States Parties, and in accordance with criteria to be defined by the Committee and approved by the General Assembly, the Committee shall periodically select and promote national, subregional and regional programmes, projects and activities for the safeguarding of the heritage which it considers best reflect the principles and objectives of this Convention, taking into account the special needs of developing countries.

2. To this end, it shall receive, examine and approve requests for international assistance from States Parties for the preparation of such proposals.

3. The Committee shall accompany the implementation of such projects, programmes and activities by disseminating best practices using means to be determined by it.

V. International cooperation and assistance

Article 19. Cooperation

1. For the purposes of this Convention, international cooperation includes, inter alia, the exchange of information and experience, joint initiatives, and the establishment of a mechanism of assistance to States Parties in their efforts to safeguard the intangible cultural heritage.

2. Without prejudice to the provisions of their national legislation and customary law and practices, the States Parties recognize that the safeguarding of intangible cultural heritage is of general interest to humanity, and to that end undertake to cooperate at the bilateral, subregional, regional and international levels.

Article 20. Purposes of international assistance

International assistance may be granted for the following purposes:

- (a) the safeguarding of the heritage inscribed on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding;
- (b) the preparation of inventories in the sense of Articles 11 and 12;
- (c) support for programmes, projects and activities carried out at the national, subregional and regional levels aimed at the safeguarding of the intangible cultural heritage;
- (d) any other purpose the Committee may deem necessary.

Article 21. Forms of international assistance

The assistance granted by the Committee to a State Party shall be governed by the operational directives foreseen in Article 7 and by the agreement referred to in Article 24, and may take the following forms:

- (a) studies concerning various aspects of safeguarding;
- (b) the provision of experts and practitioners;
- (c) the training of all necessary staff;
- (d) the elaboration of standard-setting and other measures;
- (e) the creation and operation of infrastructures;
- (f) the supply of equipment and know-how;
- (g) other forms of financial and technical assistance, including, where appropriate, the granting of low-interest loans and donations.

Article 22. Conditions governing international assistance

1. The Committee shall establish the procedure for examining requests for international assistance, and shall specify what information shall be included in the requests, such as the measures envisaged and the interventions required, together with an assessment of their cost.

2. In emergencies, requests for assistance shall be examined by the Committee as a matter of priority.
3. In order to reach a decision, the Committee shall undertake such studies and consultations as it deems necessary.

Article 23. Requests for international assistance

1. Each State Party may submit to the Committee a request for international assistance for the safeguarding of the intangible cultural heritage present in its territory.
2. Such a request may also be jointly submitted by two or more States Parties.
3. The request shall include the information stipulated in Article 22, paragraph 1, together with the necessary documentation.

Article 24. Role of beneficiary States Parties

1. In conformity with the provisions of this Convention, the international assistance granted shall be regulated by means of an agreement between the beneficiary State Party and the Committee.
2. As a general rule, the beneficiary State Party shall, within the limits of its resources, share the cost of the safeguarding measures for which international assistance is provided.
3. The beneficiary State Party shall submit to the Committee a report on the use made of the assistance provided for the safeguarding of the intangible cultural heritage.

VI. Intangible Cultural Heritage Fund

Article 25. Nature and resources of the Fund

1. A "Fund for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage", hereinafter referred to as "the Fund", is hereby established.
2. The Fund shall consist of funds-in-trust established in accordance with the Financial Regulations of Unesco.

3. The resources of the Fund shall consist of:
 - (a) contributions made by States Parties;
 - (b) funds appropriated for this purpose by the General Conference of Unesco;
 - (c) contributions, gifts or bequests which may be made by:
 - (i) *other States;*
 - (ii) *organizations and programmes of the United Nations system, particularly the United Nations Development Programme, as well as other international organizations;*
 - (iii) *public or private bodies or individuals;*
 - (d) any interest due on the resources of the Fund;
 - (e) funds raised through collections, and receipts from events organized for the benefit of the Fund;
 - (f) any other resources authorized by the Fund's regulations, to be drawn up by the Committee.
4. The use of resources by the Committee shall be decided on the basis of guidelines laid down by the General Assembly.
5. The Committee may accept contributions and other forms of assistance for general and specific purposes relating to specific projects, provided that those projects have been approved by the Committee.
6. No political, economic or other conditions which are incompatible with the objectives of this Convention may be attached to contributions made to the Fund.

Article 26. Contributions of States Parties to the Fund

1. Without prejudice to any supplementary voluntary contribution, the States Parties to this Convention undertake to pay into the Fund, at least every two years, a contribution, the amount of which, in the form of a uniform percentage applicable to all States, shall be determined by the General Assembly. This decision of the General Assembly shall be taken by a majority of the States Parties present and voting which have not made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article. In no case shall the contribution of the State Party exceed 1% of its contribution to the regular budget of Unesco.

2. However, each State referred to in Article 32 or in Article 33 of this Convention may declare, at the time of the deposit of its instruments of ratification, acceptance, approval or accession, that it shall not be bound by the provisions of paragraph 1 of this Article.

3. A State Party to this Convention which has made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article shall endeavour to withdraw the said declaration by notifying the Director-General of Unesco. However, the withdrawal of the declaration shall not take effect in regard to the contribution due by the State until the date on which the subsequent session of the General Assembly opens.

4. In order to enable the Committee to plan its operations effectively, the contributions of States Parties to this Convention which have made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article shall be paid on a regular basis, at least every two years, and should be as close as possible to the contributions they would have owed if they had been bound by the provisions of paragraph 1 of this Article.

5. Any State Party to this Convention which is in arrears with the payment of its compulsory or voluntary contribution for the current year and the calendar year immediately preceding it shall not be eligible as a Member of the Committee; this provision shall not apply to the first election. The term of office of any such State which is already a Member of the Committee shall come to an end at the time of the elections provided for in Article 6 of this Convention.

Article 27. Voluntary supplementary contributions to the Fund

States Parties wishing to provide voluntary contributions in addition to those foreseen under Article 26 shall inform the Committee, as soon as possible, so as to enable it to plan its operations accordingly.

Article 28. International fund-raising campaigns

The States Parties shall, insofar as is possible, lend their support to international fund-raising campaigns organized for the benefit of the Fund under the auspices of Unesco.

VII. Reports

Article 29. Reports by the States Parties

The States Parties shall submit to the Committee, observing the forms and periodicity to be defined by the Committee, reports on the legislative, regulatory and other measures taken for the implementation of this Convention.

Article 30. Reports by the Committee

1. On the basis of its activities and the reports by States Parties referred to in Article 29, the Committee shall submit a report to the General Assembly at each of its sessions.
2. The report shall be brought to the attention of the General Conference of Unesco.

VIII. Transitional clause

Article 31 – Relationship to the Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity

1. The Committee shall incorporate in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity the items proclaimed “Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity” before the entry into force of this Convention.
2. The incorporation of these items in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity shall in no way prejudice the criteria for future inscriptions decided upon in accordance with Article 16, paragraph 2.
3. No further Proclamation will be made after the entry into force of this Convention.

IX. Final clauses

Article 32. Ratification, acceptance or approval

1. This Convention shall be subject to ratification, acceptance or approval by States Members of Unesco in accordance with their respective constitutional procedures.
2. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Director-General of Unesco.

Article 33. Accession

1. This Convention shall be open to accession by all States not Members of Unesco that are invited by the General Conference of Unesco to accede to it.
2. This Convention shall also be open to accession by territories which enjoy full internal self-government recognized as such by the United Nations, but have not attained full independence in accordance with General Assembly resolution 1514 (XV), and which have competence over the matters governed by this Convention, including the competence to enter into treaties in respect of such matters.
3. The instrument of accession shall be deposited with the Director-General of Unesco.

Article 34. Entry into force

This Convention shall enter into force three months after the date of the deposit of the thirtieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, but only with respect to those States that have deposited their respective instruments of ratification, acceptance, approval, or accession on or before that date. It shall enter into force with respect to any other State Party three months after the deposit of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

Article 35. Federal or non-unitary constitutional systems

The following provisions shall apply to States Parties which have a federal or non-unitary constitutional system:

- (a) with regard to the provisions of this Convention, the implementation of which comes under the legal jurisdiction of the federal or central legislative power, the obligations of the federal or central government shall be the same as for those States Parties which are not federal States;
- (b) with regard to the provisions of this Convention, the implementation of which comes under the jurisdiction of individual constituent States, countries, provinces or cantons which are not obliged by the constitutional system of the federation to take legislative measures, the federal government shall inform the competent authorities of such States, countries, provinces or cantons of the said provisions, with its recommendation for their adoption.

Article 36. Denunciation

1. Each State Party may denounce this Convention.
2. The denunciation shall be notified by an instrument in writing, deposited with the Director-General of Unesco.
3. The denunciation shall take effect twelve months after the receipt of the instrument of denunciation. It shall in no way affect the financial obligations of the denouncing State Party until the date on which the withdrawal takes effect.

Article 37. Depositary functions

The Director-General of Unesco, as the Depositary of this Convention, shall inform the States Members of the Organization, the States not Members of the Organization referred to in Article 33, as well as the United Nations, of the deposit of all the instruments of ratification, acceptance, approval or accession provided for in Articles 32 and 33, and of the denunciations provided for in Article 36.

Article 38. Amendments

1. A State Party may, by written communication addressed to the Director-General, propose amendments to this Convention. The Director-General shall circulate such communication to all States Parties. If, within six months from the date of the circulation of the communication, not less than one half of the States Parties reply favourably to the request, the Director-General shall present such proposal to the next session of the General Assembly for discussion and possible adoption.
2. Amendments shall be adopted by a two-thirds majority of States Parties present and voting.
3. Once adopted, amendments to this Convention shall be submitted for ratification, acceptance, approval or accession to the States Parties.
4. Amendments shall enter into force, but solely with respect to the States Parties that have ratified, accepted, approved or acceded to them, three months after the deposit of the instruments referred to in paragraph 3 of this Article by two-thirds of the States Parties. Thereafter, for each State Party that ratifies, accepts, approves or accedes to an amendment, the said amendment shall enter into force three months after the date of deposit by that State Party of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.
5. The procedure set out in paragraphs 3 and 4 shall not apply to amendments to Article 5 concerning the number of States Members of the Committee. These amendments shall enter into force at the time they are adopted.
6. A State which becomes a Party to this Convention after the entry into force of amendments in conformity with paragraph 4 of this Article shall, failing an expression of different intention, be considered:
 - (a) as a Party to this Convention as so amended; and
 - (b) as a Party to the unamended Convention in relation to any State Party not bound by the amendments.

Article 39. Authoritative texts

This Convention has been drawn up in Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish, the six texts being equally authoritative.

Article 40. Registration

In conformity with Article 102 of the Charter of the United Nations, this Convention shall be registered with the Secretariat of the United Nations at the request of the Director-General of Unesco.

